

WIJZIGINGEN IN ZEDEN, ECONOMISCHE EN POLITIEKE VERHOUDINGEN

28 april 1961

Goedenavond, vrienden.

Aan het begin van deze bijeenkomst wijs ik u erop, dat wij niet alwetend of onfeilbaar zijn. Wij hopen dan ook, dat u zelfstandig na wilt denken. Verder wil ik u erop wijzen, dat wij - indien mogelijk - over 14 dagen na de pauze gelegenheid zullen geven tot algemene vraagstelling. Mijn onderwerp voor heden sluit aan bij de onderwerpen die wij de laatste weken behandeld hebben:

WIJZIGINGEN IN ZEDEN, ECONOMISCHE EN POLITIEKE VERHOUDINGEN

Ik ben mij ervan bewust, dat dit onderwerp de meesten van jullie voor een avond als deze wat materialistisch in de oren klinkt. Ik hoop u te overtuigen van het feit, dat ook dit onderwerp voor u allen geestelijk en stoffelijk van groot belang is.

Wanneer wij de ontwikkelingen in de laatste jaren gade slaan, vallen ons zonderlinge, maar belangwekkende aspecten van het menselijke leven op. Als voorbeeld hiervan moge dienen, dat de USA, die in aller ogen toch het bolwerk is van private enterprise en kapitaal, kort geleden een commissie heeft samengesteld, die tot taak heeft de verbreiding van bepaalde socialistische gedachten over de wereld te bevorderen. Men gaat hierbij uit van de TVA en verschillende andere grote gemeenschapsprojecten. Naar ik meen, zal het u ook vreemd aandoen, dat een land, dat zoveel andere mogelijkheden heeft en zeker in socialistische ontwikkelingen bij vele landen achter staat, juist deze ideeën wil gaan exporteren. Er zijn nog vele dergelijke tegenstrijdigheden in de wereld aan te duiden. Om deze tegenstrijdigheden en hun achtergronden te kunnen verwerken, zal de moderne mens - zeker, wanneer hij ook geestelijk wil streven - een begrip moeten verwerven van de aan deze uiterlijke veranderingen ten grondslag liggende innerlijke veranderingen bij de mensheid.

Een verschijnsel, dat bij het zoeken naar verklaringen voor de vele vreemde ontwikkelingen in de wereld over het hoofd zal worden gezien, is het z.g. "momisme", het aanvaarden van de vrouw als feitelijk hoofd van het gezin. Misschien, dat de dames zich nu afvragen, of ik hier een antifeministen betoog zal gaan geven. Dit is niet mijn bedoeling. Het momisme is ontstaan als gevolg van de emancipatie van de vrouw en wel vooral door de wijze, waarop deze zich voltrekt in de oostelijke staten der USA. De vrouw was in de USA reeds lang een begeerd en omworven object, zodat zij zich reeds snel grotere verantwoordelijkheden en vrijheden had weten te verwerven dan haar zusters in andere delen van de wereld. In het begin was de man - althans uiterlijk - nog de baas en droeg hij, bewust van zijn waardigheid, de feitelijke verantwoording voor zijn gezin. Langzaam maar zeker begon de man zijn houding tegenover de vrouw te wijzigen. Mede als gevolg van de vele zware eisen die de vrouw hem stelt, weigert de Amerikaan namelijk volwassen te worden. Zijn leven is voor een groot deel een spel vol pseudo ernst, waarbij hij zich weliswaar zeer inspant en steeds weer opwindt, maar waarbij hij toch niet meer de feitelijke verantwoordelijkheid voor zijn gezin, of zijn verdere verplichtingen buiten elke gemeenschappelijke aansprakelijkheid, verder wenst te dragen.

Het gevolg is, dat de vrouw meer en meer degene wordt, die over de beurs, het gemeenschappelijk bezit en kapitaal gaat beslissen. Daarnaast wordt zij het werkelijke hoofd van het gezin en vaak de enige opvoedster van uit het huwelijk geboren kinderen. De resultaten hiervan worden nu langzaam maar merkbaar. Men leeft op het ogenblik nog in een mannenmaatschappij, waarin de man nog vele voorrechten voor zich wenst en tracht te behouden. Dit zoeken naar vele voorrechten komt ook op de huwelijksmarkt tot uiting, waar immers de doorsnee man weigert zich een vrouw te kiezen, die qua uit arbeid verworven inkomen en intellect ver boven hem uitsteekt. Anderzijds gaat de vrouw op haar wijze het haar gegeven gezag gebruiken. Ook wan-

neer dit geheel de wereld betreft, zal zij blijven handelen en denken uit een overwegend huishoudelijk standpunt. Hierdoor wordt de economie sterk beïnvloed en speelt de versiering, de aankleding van het product een onmatig grote rol. Pseudo kortingen en pseudo geschenken spelen al evenzeer een rol in handel en industrie, maar blijken meer en meer ook op politiek terrein aan betekenis te winnen.

Meen niet, dat die ontwikkeling specifiek Amerikaans is. Dergelijke tendenzen kunt u ook in Engeland en West-Europa steeds sterker op zien treden. Het is duidelijk, dat deze invloed op den duur de gemeenschap geheel zal veranderen. De gedachtegang van de man is hierin veelal: een eerlijk product, met een eerlijke levensduur en een redelijke winst. De oude stelling, dat een product pas goed is, wanneer het een maximum van voordelen verschaft aan koper en verkoper, heeft plaats moeten maken voor de stelling, dat vaak iets nieuws beter is dan iets goeds. Allereerst kwam deze gedachtegang bij de massaproductie tot uiting, waar zij - gezien de noodzaak tot verwerven van blijvend afzetgebied - ook voor de man nog enige redelijkheid had.

Indien wij verder onderzoeken, hoe op het ogenblik de situatie is, zo blijkt ons, dat de leus: "Liever steeds iets nieuws, dan eenmaal iets goeds", ook op kerkelijk terrein aan invloed wint. De sociale vormen, die de kerk aanneemt, ontstaan voor een groot deel onder deze druk.

Ook in de politiek komt de typisch vrouwelijke benadering op de voorgrond. Het uiterlijk van een kandidaat voor een presidentschap, of het uiterlijk van de leider van een partij, blijken vaak belangrijker dan het programma dat zij voorstaan, terwijl liefelijke beloften over het algemeen steeds meer gaan betekenen, en men op feitelijke bereikingen in afgelopen perioden steeds minder let. Dit moet voeren tot een reeks eigenaardige economische en politieke verhoudingen. Indien men niet meer produceert voor verbruik, maar voor een zo snel mogelijk via de verbruiker verwijzen van het product naar de asvaalt, zal een oververbruik van materialen ontstaan. Daarnaast ontstaat overspanning op de arbeidsmarkt, gepaard gaande met voortdurend grotere looneisen, die weer voeren tot steeds grotere moeilijkheden op kapitaalsgebied. Waar, onder de omschreven condities, de politici niet veel anders durven doen dan die ontwikkeling steunen, zal dit in een uiteindelijk steeds verder gaande geldontwaarding resulteren. Dit is in vele landen gebleken.

Daarnaast heeft het momisme nóg een eigenaardige invloed. De man, die onder deze omstandigheden heeft leren leven, gedraagt zich maatschappelijk veelal als een kind, dat thuis wel gehoorzaam is, maar zodra het buitenshuis komt bij voorkeur alles doet, wat verboden is. Wanneer een man, levende in een kennelijk op mannen gebaseerde maatschappij, niet meer leeft aan de hand van de hem bekende normen van innerlijke rechtvaardigheid, maar eerder aan de hand van contrast tussen huiselijke rechtvaardigheid en maatschappelijke vrijheid gaat reageren en handelen, zo vloeit hieruit voort, dat de man, die op het ogenblik ondanks alle ontwikkelingen nog voor een zeer groot deel de macht in handen heeft, wilde avonturen zal beginnen op maatschappelijk en economisch terrein, zonder hiervoor werkelijke aansprakelijkheid te willen aanvaarden. Deze mentaliteit zal zeker ook worden uitgedragen naar de landen, waar de westelijke staten invloed hebben door het verlenen van economische steun, het helpen opbouwen van belangrijke werken, een optreden als arbiter e.d.

Een goed voorbeeld van de gevolgen die dit kan hebben in minder ontwikkelde gebieden, wordt duidelijk aan de hand van recente voorbeelden als Congo, Laos en zelfs Algiers. Daarnaast zien wij deze invloed weerspiegeld in vele Afrikaanse staten, in de verhoudingen tussen Rood en Nationalistisch China. Hierbij is geen sprake meer van enig realisme. Aan de hand van eigen mentaliteit veronderstelt men bij anderen soortgelijke kinderlijke denkbeelden en men slaagt er inderdaad in met zijn kinderlijke denkbeelden geheel au sérieux genomen te worden. Er is dan ook steeds weer sprake van eigenzinnigheid, die men "recht" noemt en een doorzetten van eigen wensen en inzichten ondanks alles. Dit zal op den duur tot ernstige conflicten kunnen leiden. Ik hoop u reeds hiermede duidelijk te hebben gemaakt, dat de mentaliteit, die uit het momisme voortkomt, feitelijk voor de huidige wereld een groot gevaar betekent.

De poging van de man in deze dagen om zich meer binnen een moederlijke geborgenheid terug te trekken, gaat overigens verder dan gezins- en zakenleven. Er zijn meerdere legers, die kinderen aanwerven, om dezen op te leiden en over zo vaardig mogelijke vaklieden te kunnen beschikken. Dit is ongetwijfeld hun goed recht. In Engeland werft men bv. jongens aan, die juist

hun schoolbezoek beëindigd hebben en dus 14 à 15 jaren oud zijn. Dezen worden geheel in een bepaald beroep opgeleid, doch dienen een verbintenis te tekenen, waardoor zij tot 12 jaren na hun feitelijke indiensttreding - op 18-jarige leeftijd - aan het leger verbonden blijven. Frankrijk kent soortgelijke regelingen. Het is duidelijk, dat het leger voor degenen, die binnen dit kader passen, eveneens een soort moeder-imago wordt. Ook dit kan een vorm van momisme genoemd worden, waar de organisatie - en lang niet altijd alleen een legerorganisatie - voor degenen, die daarin gebonden, de moedertaak over schijnt te nemen en de moederlijke geborgenheid schijnt te geven. Hierdoor wordt een aanval op deze organisatie in feite een aanval op de moeder gedaan. Het gevolg hiervan is, dat tegen elke rede in, tegen elke verstandelijke overweging en vaak zelfs tegen elk bestaand rechtsgevoel in, de legereenheid - of gemeenschap - zal worden verdedigd. Men zal alles, zelfs het onmogelijke, trachten te doen om een aantasting van het moeder-imago te voorkomen.

Misschien beseffen velen onder u niet, waartoe dit voert. Toch is dit de drijfveer op de achtergrond geweest van de dramatische rebellie van het Vreemdelingenlegioen, die zich kortgeleden in Algiers afspeelde. De meeste mensen beseffen niet, dat het hierbij in feite niet ging om Frankrijks grootheid, of het behouden van gebied of rechten voor de Fransen, maar om de macht van het legioen, dat eens in Afrika en vele andere gebieden, als Indo-China, oppermachtig was, maar deze macht langzaam zag slinken, tot alleen Algiers nog overbleef. De mogelijkheid, dat Algiers zelfstandig zou worden, tastte het moederbeeld, het legioen, aan. Dit was voor degenen, die daarin een carrière gemaakt hadden, niet aanvaardbaar en voerde hen tot verzet, dat het einde van ditzelfde Vreemdelingenlegioen betekent.

Stel nu, dat dit slechts een voorbeeld is, terwijl een dergelijke instelling van de mensen ten overstaan van vele instellingen, partijen, kerken en groeperingen, overal bestaat. Dan volgt hieruit, dat een groot aantal, vaak belangrijke persoonlijkheden zich niet meer gebonden zullen achten aan de mensheid - ofschoon zijzelf waarschijnlijk menen alles voor de mensheid te doen - maar boven alles het lichaam, de instantie, trachten te verdedigen, die voor hen de moederplaats in het leven heeft ingenomen en hen blijvend geborgenheid biedt. Een algemeen zoeken naar geborgenheid is eveneens een gevolg van het afwijzen van eigen verantwoordelijkheden door de man in deze tijd. Ik stel niet, dat dit algemeen is, doch wijs er op, dat deze neiging toch zeker een algemeen heersende tendenz genoemd kan worden. Indien wij in vele regeringen een steeds sterker wordende druk ervaren in de richting van steeds grotere sociale zekerheid, betere zorg voor de kinderen, betere mogelijkheden en bijzondere voorrechten voor het gezin, terwijl de nadruk niet meer ligt op hernieuwingen en avontuur, maar vooral op de valletjes, die kwikjes en strikjes, die het menselijke leven zo knusjes zouden kunnen maken, zo mogen wij ook hier van een toenemende specifiek vrouwelijke invloed spreken. Een invloed, die een einde dreigt te maken aan de oorspronkelijke en voornamelijk mannelijke pioniersgeest en aan het aanzien der wereld een geheel ander karakter dreigt te geven.

Hiermee schetste ik dan een van de meest belangrijke tendenzen van deze dagen voor u en gaf tevens de onmiddellijke consequenties weer. Het is m.i. verkeerd te volstaan met een overzicht van de hoofdzakelijk stoffelijke gevolgen. Wanneer dit zo verder gaat, zal het afwijzen van verantwoordelijkheden bij de man van heden zover gaan, dat hij op den duur zelfs door de vrouw omworven moet worden, ja, hij zal zover gaan, dat op den duur de vrouw de taak heeft het huwelijksaanzoek te doen enz. Hier gaat de voor de geest vaak zo belangrijke ervaring van het mannelijke element in de stof verloren binnen deze typische ommekeer. Toch zou dit nog niet zo ernstig zijn, wanneer niet de uitermate grote felheid, waarmee de doorsnee vrouw alles, wat zij het hare acht, verdedigt, hiermee in het geding zou komen. Het is zeer wel mogelijk, dat door deze vrouwelijke eigenschap de haat een steeds sterker deel van de geestesinhoud uit gaat maken, terwijl een redelijke ontwikkeling in de maatschappij onmogelijk wordt. Nutteloze en zinloze instellingen, op zich onbelangrijke sociale verworvenheden, zullen vaak ten koste van innerlijke en uiterlijke waarde, ja, misschien zelfs ten koste van een wereldvrede, verdedigd worden.

Ook geestelijk voert dit tot een toenemende onredelijkheid en daarmee tevens een toenemende waan. Te stellen, dat men naar de vroegere mannenheerschappij terug moet keren, is voor mij niet redelijk. Men zal dit niet meer kunnen en mogen aanvaarden, daar de vrouw als medewerkster op velerlei terrein haar sporen reeds op de wereld verdiende en op bepaalde gebieden een leidende rol blijkt te kunnen vervullen op een wijze, die voor slechts weinig mannen mogelijk is.

Mij schijnt, dat dit het beste geschiedt door een feitelijke en absolute gelijkwaardigheid tussen man en vrouw te stellen, waarbij lichamelijke verschillen geen enkel belang meer hebben voor bepaling van onderlinge verhoudingen en verrichtingen. Op deze wijze zal een gulden middenweg betreden kunnen worden, waarbij de man zichzelf kan blijven, maar zich tevens kan weren tegen alle vrouwelijke invloeden, die hem onaanvaardbaar lijken, evenals de vrouw dit t.o.v. de man kan doen

Voorbeeld: op het ogenblik is het de vrouwelijke kiezer, die beslist, wie aan de regering komt in alle landen, waar een volledig vrouwenkiesrecht bestaat. U beseft dit misschien niet. Daarnaast is van belang, dat intuïtie en gevoelswereld, die hoofdzakelijk vrouwelijke eigenschappen worden genoemd, in de geestelijke bewustwording een steeds belangrijker rol gaan spelen. De doorsnee man zal deze geestelijke wegen niet zonder meer kunnen gaan. Hij kan niet zonder meer beantwoorden aan alle eisen, die een dergelijke weg op het gebied van aanvaarding en impuls aan hem stelt. De man is wel in staat op een haast vrouwelijke wijze opeens een groot deel van zijn verantwoordelijkheden op een ander, of zelfs op een fictie af te schuiven, maar kan de onredelijk elementen in zijn eigen leven en de wereld maar moeilijk aanvaarden. Dit gebrek aan aanvaarding zou bij een aanvaarden van de vrouwelijke maatstaven door de man, ook op dit terrein, voeren tot een geestelijke chaos.

De economie toont ons eveneens in deze dagen enkele interessante en voor de verdere gang van zaken in de wereld belangrijke aspecten. Ongeacht het feit, dat er op het ogenblik nog de gouden standaard is en men spreekt over waardevastheid van valuta, blijken de valuta in deze dagen niet in de eerste plaats aan een bepaalde goudwaarde gekoppeld te zijn. De werkelijke waarde van verschillende geldeenheden wordt hoofdzakelijk vastgesteld op kunstmatige wijze en wel in overeenstemming met de verhoudingen, die een bepaald land met zijn nabuurlanden heeft. Opvallend hierbij is de revaluatie in Nederland. Men herwaardeerde de gulden, omdat ook Duitsland een dergelijke maatregel nam. Duitsland nam deze maatregel om zijn verhouding tot de USA en een gemeenschappelijke handelsmarkt te verbeteren. Zolang er geen economische noodzaken optraden, koppelde men in Nederland de munt aan de dollar, terwijl men voor de laatste oorlog zich hoofdzakelijk aan het Sterlingblok placht te houden. Hieruit blijkt wel, dat de waarderingen en herwaarderingen van valuta voor een groot deel mede bepaald zullen worden door de heersende politieke verhoudingen. Dus weerspiegelden en weerspiegelen de muntenheden en hun onderlinge waarderingen reeds lange tijd in feitelijk politieke verhoudingen en - niet zoals men beweert - in de economische verhoudingen.

Dit wordt begrijpelijk, indien men zich realiseert, dat niet al te grote veranderingen in waardering van de munt binnenlands weinig of geen onmiddellijk kenbare resultaten geven. Naar buiten toe kan men t.o.v. schulden en eisen, snelle en grote wijzigingen tot stand brengen, terwijl men door herwaardering van de valuta tevens vaak politieke pressie uit kan oefenen. Dit verschijnsel lijkt u misschien wat vreemd en onaanvaardbaar. U denkt hierbij aan de internationale beurzen voor aandelen enz. Toch is het gestelde een feit: vanaf 1927 is er geen sprake meer geweest van waardevastheid, of aan economische omstandigheden alleen gebonden koersen van valuta. Er is in de praktijk geen enkele munt aan te duiden, die, wat koopkracht en koers betreft, geheel waardevast en onveranderd gehandhaafd kan worden.

U stelt, dat dit een gevolg is van bepaalde sociale ontwikkelingen en hebt daarmee gelijk, maar juist het toenemen van bepaalde sociale ontwikkelingen maakte het geld i.p.v. een ruilmiddel tot een machtsmiddel, dat niet alleen meer economisch, maar ook politiek gehanteerd moet worden. Wat t.o.v. andere naties door manipulaties van de muntwaarde wordt volbracht, speelt zich binnenlands hoofdzakelijk af door middel van belastingen. Hierdoor is het namelijk mogelijk binnenlandse pressie uit te oefenen en schijnbaar bepaalde voordelen te geven.

Voorbeeld: In Nederland maakt het totaal van directe belastingen, verplichte sociale lasten en indirecte belastingen, bijna 40% uit van het gemiddelde maand- en weekloon. Rekent men daarbij nog accijnzen en luxe heffingen, plus belasting van prijzen met egalisatiebijslagen enz., dan komt men in Nederland tot een werkelijke vordering ten behoeve van de gemeenschap, die 49 - 50% van het nominale inkomen bedraagt. In Engeland bedragen alle lasten gezamenlijk eveneens 50% ruim, of iets meer dan de helft van het brutoloonpakket. In Frankrijk blijkt dit totaal slechts rond 40% te bedragen, in Zwitserland 23%. In België zou het totaal der heffingen hoger liggen dan in Nederland, doch wordt door ontduikingen enz. gemiddeld niet veel meer dan

32% va het werkelijk inkomen aan lasten betaald, ondanks het feit, dat de indirecte lasten het grootste deel der belastingen uitmaken. In praktisch alle landen zien wij een neiging bestaan om het deel van het inkomen, dat de staat aan zich trekt, aanmerkelijk te verhogen. Dit alles heeft ertoe geleid, dat geld ook een negatieve waarde kan krijgen: bv. men verwerft meer door minder te verdienen, en dit voert tot eigenaardige consequenties.

Voorbeeld: Van alle luxe diners, die in het stadsgebied van Londen gebruikt worden, zal ruim 90% geheel, of voor een belangrijk deel, door de belastingbetalers worden betaald, dankzij de mogelijkheid bedrijfskosten en kosten van verwerking in mindering op het inkomen te brengen. Verder blijkt het, ook in Nederland, dat sommige mensen op een gegeven oogenblik ophouden met werken en deze vakantie door de gemeenschap beloond zien met een vermindering van verschuldigde belastingen, terwijl zij anderzijds nog uitkeringen ontvangen om de periode van werkeloosheid door te komen. Uit deze enkele voorbeelden zal u reeds duidelijk worden, dat de relatie tussen geld en prestatie op zeer losse schroeven is komen te staan. Geld is nog een ruilmiddel, maar verliest meer en meer zijn feitelijke betekenis: een uitdrukking van werkelijk persoonlijk bezit en een beloning van persoonlijke prestatie. Eerder kan worden gesteld, dat het ruilmiddel een politiek-economisch karakter krijgt en zich de taak toegewezen ziet een afzetmogelijkheid voor producten te scheppen, terwijl gelijktijdig een zo groot mogelijke beheersing van zowel productie als arbeid voor de staat mogelijk wordt.

Het vormen van eigen bezittingen is in deze dagen over het algemeen weinig of niet lonend te achten. Men meent nu de spaarzin van de burgers aan te moeten moedigen. Er bestaan op het oogenblik in vele landen spaarregelingen van verschillende aard. Indien men zich op de juiste wijze tussen de maxima en minima van dergelijke regelingen weet te bewegen, is door juiste belegging - meestal voor meerdere jaren - een gemiddelde kapitaalaanwas te bereiken van jaarlijks 20 tot 40%. Dit is meer dan men, onverschillig op welke niet speculatieve wijze, elders door het uitzetten van gelden kan verwerven. In de praktijk komt dit neer op een relatieve rentevermindering van alle andere beleggingswijzen, ook al zal men dit in doorsnee nog niet helemaal beseffen.

In de wereldeconomie en de binnenlandse economie blijft geld als een waardevaste eenheid, die bezit weergeeft, steeds minder bruikbaar te worden. Op den duur zal geld ontaarden in een politiek machtsmiddel, waarin het volk steeds minder vertrouwen zal stellen, zodat het zijn besparingen in goederen zal trachten om te zetten. Men realiseert zich in vele landen op het oogenblik nog niet, dat afbetalingsaankopen lang niet altijd een behoefte tot niet oogenblikkelijke met kasmiddelen te voldoende verwerving inhouden, maar in vele gevallen eerder een poging betekenen, dat men kapitaalgoederen tracht te verwerven tegen nu geldende monetaire condities en renten, in de hoop, dat de geldwaarde zal dalen, of de rentevoet stijgen, waardoor men in feite minder voor deze goederen hoeft te betalen. Zelfs miljonairs hebben in de laatste tijd vaak op krediet gekocht en wel in het bijzonder in tijden, dat de loonschroef een slag zou worden aangedraaid en het geld in feite minder waard werd. Een steeds groeiende behoefte aan krediet is hiervan het gevolg geweest. Op den duur zullen kredieten het contante geld vervangen indien wij zo ver komen, dat kredietkaart en kredietverhoudingen een grote rol spelen, terwijl tevens de nominale waarde van de valuta een machtsmiddel is geworden. Zo ontstaat een maatschappij, waarin in feite geen werkelijk geld meer bestaat. In de plaats daarvan komt een van boven uit gemanipuleerd verbruik, dat met werkelijke verdienste en werkelijk bezit nog slechts zeer weinig van doen zal hebben. Het ruilmiddel "geld" betekent dan eerder een koopverplichting, dan een bezit of een vrij hanteerbaar ruilmiddel binnen de landsgrenzen.

Een gevolg van deze tendenz is, dat de verwervingsdrift bij de doorsnee mens steeds meer afneemt. Dit impliceert tevens een afnemen van werklust en werkprikkel, zover het arbeid betreft die binnen een gecontroleerd maatschappelijk bestel wordt gevraagd. De zó ontstane sociale luiheid doet m.i. de mensheid dan uiteenvallen in twee groepen: degenen, die voor eigen genoegen werken en wier schijnbare liefhebberij hun feitelijke levenstaak wordt, terwijl de tweede groep hoofdzakelijk zal bestaan uit mensen, die zo weinig mogelijk wensen te werken, zo ruim mogelijk op kosten der gemeenschap willen leven en uiteindelijk zelfs "denken" als een overbodige inspanning gaan zien. Deze laatsten komen op den duur in een toestand van versuffing en afstomping te verkeren. Het is duidelijk, dat ook deze ontwikkelingen op geestelijk gebied hun gevolgen met zich zullen brengen. De huidige tendenz is gemakkelijk kenbaar. De afstomping, waarover ik sprak, kunt u in beperkte zin reeds nu in vele facetten van de samen-

leving tot uiting zien komen. Eveneens zult u steeds weer getroffen worden door een toenemend gebrek aan belangstelling voor toch waarlijk belangrijke zaken. Daarnaast zult u rond u steeds meer onbeheerstheid zien op voornamelijk stoffelijk terrein. Dit is voldoende om uiteindelijk elke op stoffelijk gebaseerde maatschappij uiteen te doen vallen. Dit zal geschieden op het ogenblik, dat het aantal versuften groter wordt, dan het aantal van hen, die voor zich streven en werken, zodat zij nog begrip hebben voor noodzakelijke discipline en vaardigheden. Dat van geestelijke vooruitgang geen sprake kan zijn voor hen, die onbeheerst en zonder arbeid of streven op aarde bestaan, zal u duidelijk zijn.

Een volgend punt vormt een wijziging in de gangbare zeden en morele begrippen. Ik wil hierbij niet in de eerste plaats de nadruk leggen op het hanteren van dubbele maatstaven, ofschoon ik zeker voorbeelden ook hiervan moet geven om een volledig beeld te kunnen geven. Er is bv. een stad waar een bepaald kwartier praktisch geheel in gebruik is voor prostitutie. Officieel wordt deze onzedelijkheid natuurlijk bestreden en vervolgd. Tegelijkertijd worden rondleidingen gehouden door dit kwartier en wordt op deze wijze voor de stadskas een aardig inkomen gewonnen. De dubbelhartigheid van dergelijke gevallen is zó duidelijk, dat een ieder, die dit ziet, zich de dwaasheid en feitelijke onzedelijkheid hiervan - volgens de nu geldende maatstaven dan - wel bewust is. Minder opvallend is de wijze, waarop men enerzijds huwelijksluiting en echtscheiding steeds eenvoudiger tracht te maken, terwijl men anderzijds steeds hogere eisen aan het gezin wil stellen. Van een vreemde dubbelzinnigheid is ook de in sommige landen bestaande neiging - een uitvloeisel van het al genoemde momisme - om bij scheidingen de vrouw altijd de bevoordeelde partij te doen zijn. Dit ongeacht de vraag, of zij al dan niet schuld heeft aan de scheiding.

Een belangrijker verschijnsel is reeds de wijze, waarop men uiterlijk bepaalde zedelijke afwijkingen e.d. vervolgt en afkeurt, maar anderzijds daarvoor in feite geheel onverschillig blijft, zolang men daarmee zelf niet in contact komt. Er zijn zelfs vele gevallen, dat men afwijkingen van de seksuele normen helpt veroorzaken door maatregelen, die - naar men zegt - ter bescherming van de openbare zedelijkheid worden genomen. Een voorbeeld van dit verschijnsel vindt men in Nederland bv. in bepaalde pensioen- en belastingregelingen, die vaak een samenleven zonder vaste huwelijksband wel bijzonder voordelig maken. Dit alles betreft slechts één enkel aspect der moraliteit, waarop ik dan ook liever niet verder in wil gaan.

Een ander aspect is de wijze, waarop men steeds meer contracten sluit zonder de verantwoordelijkheden daarvan te aanvaarden, de verantwoordelijkheid voor zijn transacties afschuift op anderen en dit normaal acht. Onder meer kan de eigenaardige wijze, waarop sommigen grote risico's bij kredietleveringen trachten te nemen om vervolgens dit risico aan financieringsmaatschappijen af te schuiven, als voorbeeld dienen. Een ander voorbeeld van deze verwrongen moraal is de wijze, waarop men in vele gevallen stoffen, die tot voor kort in zuivere vorm voordelig verkrijgbaar waren, opeens in mindere vorm verpakt gaat leveren en, gezien de grotere winst, die aan het verpakte product verbonden is, het zuivere product niet meer wil leveren. Hier is duidelijk sprake van een dubbele morele standaard, waarbij de uiterlijk beleden en gehandhaafde moraal aanmerkelijk van de innerlijke en oogluikend getolereerde moraal kan verschillen. Een dergelijke dubbele maatstaf moet voor vele mensen voeren tot innerlijke strijd en zo dezen niet voeren tot een eigen maatstaf, die vrijelijk en zonder referentie aan de geldende regels in geheel het bestaan gehanteerd wordt, eveneens tot afstomping en versuffing van het individu zullen voeren.

Mij dunkt, dat dit alles er op het eerste gezicht nogal pessimistisch uitziet. Er zijn gelukkig juist aan de hand van deze verschijnselen ook andere mogelijkheden op te merken. Het feit, dat geld steeds minder belangrijk schijnt te worden, zal er toe voeren, dat steeds meer mensen vrijwillig arbeid en tijd ter beschikking van anderen zullen stellen. Ook jongelieden zijn in deze dagen vaak bereid, om, zonder dat hieraan financiële voordelen verbonden zijn, voor anderen iets te doen. Ik denk hierbij aan het burgerzendingensysteem, dat men in de USA propageert, aan de z.g. boetebouwers uit Duitsland, aan de vele jongeren verbonden met hun werkkampen over geheel de wereld etc. Meer en meer neemt het gezamenlijk werken voor een gezamenlijk aanvaard doel de plaats in van het zoeken naar een zo groot mogelijke vergoeding, ongeacht de al of niet mogelijke arbeidsvreugde. Wanneer deze tendenz verdergaat, zal voor dergelijke mensen een geldontwaarding weinig betekenen. De verwervingsdrang komt dan op een geheel

andere basis te staan: de beloning voor arbeid en het doel van bezit is dan voldoening, arbeidsvreugde en samenwerking.

Van deze tendenz zal ook het geestelijke werk de vruchten kunnen plukken. Op het ogenblik, dat men ontdekt, dat ook geestelijk werk een zekere voldoening kan scheppen, en niet om de inhoud die men daarin zelf vindt misschien, maar alleen al om hetgeen men voor anderen daarin mogelijk maakt, zich daaraan wijdt en zo zekere innerlijke vrede vindt, zo zal ook het geestelijk werk toenemen. De tijd, die men voor filosofie, esoterie, geestelijke scholing en nadenken beschikbaar stelt, zal groeien, wanneer de bevrediging, die in de arbeid zelf ligt, tot hoofddoel wordt. Een dergelijke maatschappij zal tevens een grote minachting kennen voor de vele pressiemethoden, die nu nog overal bestaan. Zij zal o.m. stellen, dat het toebehoren tot een vakbond e.d. geheel een eigen zaak zijn, waarmee de gemeenschap niets te maken heeft. Zo men - zoals in andere landen gebeurt - toch pressie wil uitoefenen op de oude wijze bv. door iemand het werken onmogelijk te maken, zo zal deze eenvoudig een andere taak zoeken. Dit is slechts een voorbeeld.

U zult begrijpen, dat door het toenemen van een dergelijke mentaliteit in vele landen de bestaande machtsverhoudingen en mogelijkheden tot het uitoefenen van pressie zozeer gewijzigd zullen worden, dat de bestaande gezagsverhoudingen daardoor verstoord zullen worden. Dit geldt niet alleen voor arbeidersgroepen en banen, ook de volgelingen van absoluut regerende vorsten zullen hun eigen wegen gaan. Dit betekent een grote reeks van veranderingen in verschillende kleinere oostelijke rijken, die nu absoluut of dictatoriaal worden geregeerd. Eveneens zal dit een verstoring van machtsverhoudingen en daarmee van maatschappelijke mogelijkheden betekenen in landen, waar men een bepaalde levenshouding en moraal van bovenuit aan de mensen op wenst te leggen. Het zou het breken van vele regeringsmonopolies insluiten.

Dit heeft dus wel een gunstige zijde. Zelfs de dubbele moraal en de morele veranderingen hebben grote voordelen. De mens, die de dubbele moraal beseft, zal meer en meer de uiterlijke moraliteit terzijde stellen, de schouders ophalen en op eigen wijze verder gaan, zeggende: "In mij erken ik bepaalde dingen als juist. Waarom zou ik mij dan vermoeien door uiterlijk een andere maatstaf aan te houden? Ik kies de weg, die voor mij aanvaardbaar is en daarmee basta!" Dit zou m.i. ook vele geschillen op materieel terrein oplossen. Daarnaast zal ook op geestelijk terrein een betere en meer aanvaardbare verbinding ontstaan, waar immers vele van de gewetensvragen, die vandaag aan de dag bestaan, feitelijk vragen zijn, die zich baseren op uiterlijk aanvaarde zedenwetten en leerstellingen, opgelegd leergezag ook, welke in strijd blijken te komen met het innerlijke weten en kennen. Zodra dergelijke strijdfragen de wereld uit zijn, zullen vele mensen een grotere innerlijke vrede en stabiliteit kunnen vinden. Bestaan innerlijke vrede en stabiliteit, dan kan ook een juister en beter werkzaam zijn ten bate van geheel de mensheid worden verwacht. Innerlijk voert dit bovendien tot een sterkere innerlijke bewustwording.

Het grote voordeel van het momisme acht ik het feit, dat het mannenmonopolie in de wereld wel voorgoed verbroken is. Het is niet redelijk de vrouw, die op andere wijze dan de man begaafd pleegt te zijn, maar desondanks zeer grote capaciteiten kan bezitten, uit te schakelen uit alle sociale en zakelijke processen, of het haar onmogelijk te maken ook direct en openbaar haar eigen zienswijzen kenbaar te maken. Eerst wanneer zij geheel en zonder uitzondering als geheel gelijkwaardig aan de man erkend wordt, zullen man en vrouw in het maatschappelijke leven elkaar werkelijk geheel aan kunnen vullen. Het is noodzakelijk, dat deze gelijkwaardigheid tot aanzijn komt, opdat er tussen de seksen vrede kan heersen, en eenheid op elk terrein, religieus, maatschappelijk, economisch en binnen het gezin, bereikt kan worden.

Stel, dat er onder de pressie van het momisme een verzet zal rijzen bij de mannen, die uiteindelijk terug zullen willen keren tot hún begrippen van redelijkheid en verantwoordelijkheid. Dan zal de vrouw in de haar ondertussen gewonnen posities in staat blijken de mannen werkelijk te begrijpen en met hen samen te werken. Er ontstaat dan een onderlinge beïnvloeding, waarvan m.i. zeer veel kan worden verwacht. Niet alleen voor de industrie en de samenleving - dingen die belangrijk zullen blijven - maar ook op geestelijk terrein. Wanneer het redelijk en logisch denken van de man gepaard gaat met het gevoelsmatig logisch denken van de vrouw, zullen zij elkaar kunnen aanvullen. De vrouw vult de man aan door hem, dank zij haar intuïtief denken, te wijzen op alle punten, die hij in zijn redelijke logica over het hoofd zag, terwijl de vrouw met

plotseling en vaak niet geheel op stoffelijke rede gebaseerde beslissingen, het voordeel zal kunnen genieten van een voor haar aanvaarde rationalisatie, op grond van de meer mannelijke redelijkheid, die haar vaak tot een te klein gebied beperkte inzichten voor toepassing op uitgebreider gebied geschikt zullen maken en daarvoor ruimere toepassingsmogelijkheden op aangrenzende gebieden zullen scheppen.

Hieruit vloeien vele omwentelingen voort. Daarnaast zal op deze basis een juister inzicht in vele, nu vaak verkeerd begrepen, geestelijke waarden mogelijk zijn. Denk eens aan het terrein der tweelingzielen. Nu meent men vaak, dat deze waarden geuit dienen te worden op seksueel vlak en is zich in de meeste gevallen niet bewust van hetgeen dit begrip werkelijk betekent, omdat men op onredelijke wijze dit bestaande begrip, als rationalisatie voor zelden blijvend bestaande impulsen, op meer stoffelijk vlak gebruikt. Tweelingzielen betekenen voor elkaar een gelijkwaardige aanvulling, die in de eerste plaats op geestelijk terrein ligt.

Kortom: de huidige maatschappij draagt in zich alle noodzakelijke vormen van ontbinding en verval, die een herboren worden mogelijk maken. Men zou op dichterlijk wijze de huidige wereld kunnen vergelijken met een rups, die zich zat heeft gegeten aan de mogelijkheden van haar eigen ontwikkeling. Nu is een periode aangebroken, dat de oude gerechten en mogelijkheden haar niet meer trekken en zij niet meer weet waarheen. Zij is onrustig en zoekt een plaats om zich te gaan verpoppen. Alle stuiptrekkingen en krampen van deze tijd zijn niets anders dan een pogen van de mensheid om tijdelijk alle gebeuren tot stilstand te brengen, zich in te kunnen spinnen in een net van voorlopig voldoende zekerheden. Zo zal zij willen wachten tot een nieuw Licht en een nieuwe kracht op de wereld de mensheid als een Lichtende vlinder doet opwieken tot een nieuw bestaan, dat toch een logische en natuurlijke voortzetting van het verleden in zich draagt. M.i. kan een verdeling van de mensheid alleen voortkomen dankzij de tekenen van ondergang en verval, die zo menigeen op het ogenblik vol zorgen gade slaat.

In dit verband nog een laatste opmerking: U zult wel hebben bemerkt, dat werkelijkheid in uw wereld de laatste tijd meer en meer plaats heeft moeten maken voor wens, soms zelfs voor droom. Er leven op het ogenblik vele kleinere volken en stammen in dromen van grootheid en zelfstandigheid die zij nimmer waarheid kunnen doen worden. Ook bij grote volkeren en rijken zien wij dergelijke droomkastelen opbouwen op gebied van heerschappij, grootheid, gezag en zelfs techniek, die moeilijk, zoal ooit, tot werkelijkheid kunnen worden gebracht. Een dergelijke toestand vol dromen, een zich steeds weer wenden tot het niet-reële, lijkt mij een teken van de naderende insluimering van de menselijke maatschappij. Een insluimering, die niet - zoals bij de rups in het voorbeeld - tot een stilstand voert, maar integendeel een grote reeks niet tijdig erkende processen en omwentelingen, die zich zonder mogelijkheid van beheersing zal doen voltrekken. Daarnaast voltrekken zich ook de innerlijke veranderingen, waardoor ook uit de rups de vlinder zal ontstaan.

Wanneer wij de rups in haar periode van verpoping nagaan, zo blijkt, dat zij delen van zichzelf verteert, andere delen omvormt en aan bepaalde delen van haar wezen, evenals aan bepaalde, in haar wezen bestaande stoffen, wel zeer revolutionaire bestemmingen geeft. Ook voor de mensheid zal een dergelijke periode dan ook als revolutionair beschouwd kunnen worden. Maar deze revolutie is geleidelijk en zal niet onmiddellijk in haar ware betekenis erkend kunnen worden door de mensheid als geheel. Daarvoor is de droom, waarin men verkeert, te diep. Ik ben, met enkele anderen, overtuigd, dat juist de dromen, de daaruit voortkomende revoluties en de vaak, haast kinderlijke, blijheid over op zich onbelangrijke bereikingen de mens zal kunnen behoeden voor een werkelijke ondergang en hem beschermen zal tegen gewelddadige processen, waarin de mens zichzelf op het ogenblik ten onder zou kunnen richten. Ik verwacht juist van deze toestand vol irreële waarden een zekere vrede en rust voor de komende jaren. Ik neem aan, dat deze periode van rust voldoende zal zijn om meer bewust aan het breken van het nu gebouwde omhulsel vol materiële verstarring te beginnen. Na het ontwaken zal de mens zich weer in het werkelijke Licht van de geest kunnen baden en de geestelijke werkelijkheden weer geheel kunnen beseffen.

Hiermee besluit ik mijn betoog, dat ik baseerde op uw eigen werkelijkheid. Naar ik vertrouwd is het redelijk genoeg om een langdurige strijd over details voorlopig onnodig te maken. Indien u over een bepaald punt nog voorgelicht wenst te worden, ben ik gaarne bereid hierop nog in te gaan.

Vraag: Hoe zal dit zich religieus uitwerken?

Antwoord: De religie van de toekomst? Religieus valt op het ogenblik vooral een steeds grotere behoefte aan verdraagzaamheid en samenwerking op, vooral wel tussen groepen, die tenminste enige grondstellingen gemeen hebben. Daarnaast is er sprake van een intense poging om door anderen gekend te worden. Dit heeft reeds nu ten gevolge, dat niet alleen het westen in de niet-Christelijke wereld, maar ook andere geloofsvormen als Boeddhisme, Islam- en Hindoeleer in Europa en Amerika een steeds intenser missiewerk bedrijven. Het is duidelijk, dat een steeds grotere bekendheid met elkanders stellingen zal moeten voeren tot een wijzigen van eigen standpunt t.o.v. andersdenkenden. De gedachte aan een alleen zaligmakende waarheid, hoe luidruchtig deze ook nu nog verkondigd wordt, maakt meer en meer plaats voor de gedachte aan een leven volgens een bepaalde reeks Goddelijke wetten.

Nu is het eigenaardige hiervan, dat de werkelijk grote godsdienstige wetten binnen Christendom, Islam, Hindoeleer en Boeddhisme praktisch geheel gelijk zijn, terwijl ook de nog sterker op de mozaïsche leer gebaseerde godsdiensten steeds meer contact met de anderen vinden. Zelfs de tovenaars en fetisjisten, die in Afrika en als "voodoo" in Amerika bekend zijn, blijken vele grondstellingen te huldigen, die ingepast kunnen worden in deze gemeenschappelijke wetten. Er is een wel zeer vergaande samenwerking mogelijk. Deze wordt reeds nu op velerlei gebied gerealiseerd en moet m.i. voeren tot een gezamenlijk streven naar een zo sterk mogelijk mystiek beleven van de godsdienstige wetten. Nu blijkt elk mystiek beleven gebonden te zijn aan een reeks magisch emotionele voorwaarden, die terug grijpen op de grondeigenschappen van de mens. Daarom kan men aan deze behoefte, het best op rituele wijze tegemoet komen. Ik vermoed, dat wij in toenemende mate een krachtig en in hoofdzaken gelijkkluidend ritueel zullen zien ontstaan binnen haast alle groepen en kerken. Bepaalde, door velen nog verworpen magische ritmen en spreuken zullen daarin een steeds grotere rol in gaan spelen. Gospelsongs, maar ook het binnen de Roomse kerk gebruikte Gregoriaans, blijken een zuiver magische werking en betekenis te hebben. In vele kerken en kerkelijke bijeenkomsten wordt van deze ritmen reeds nu gebruik gemaakt. De toonvorming en het toonverloop blijken daarbij in vele gevallen soortgelijke eigenschappen te hebben als de wijze, waarop nu de Koran wordt gelezen in het openbaar. Deze cadensen zijn weer sterk verwant met de oosterse aanroepingen en spreuken bij de Hindoes, en in enkele gevallen zelfs met de wijze, waarop plechtig bepaalde uitspraken van de Boeddha worden gezongen. Een basis voor een te vormen wereldomvattende eenheid bestaat dus wel.

De behoefte aan het magische element in de geloofsbeleving wordt alom steeds groter en de poging tot verdieping van een mystiek beleven bij de gelovigen eveneens. Dit wettigt de gevolgtrekking, dat, ofschoon uiterlijk nog grote religieuze verschillen voor langere tijd zullen blijven voortbestaan, dezen toch weg zullen vallen, omdat men het werkelijke doel van alle erediensten en godsaanvaarding: "het beleven van het Goddelijke", belangrijker zal achten dan de vorm, waaronder dit geschiedt. Door een aanvaarding van op den duur haast overal gelijkwaardige belevingen zal binnen elke kerkelijke gemeenschap voor een ieder een gelijke mystieke beleving mogelijk zijn. Heeft men een dergelijke wederzijdse aanvaarding van de kerkelijke mogelijkheden door de gelovigen bereikt, dan zal een verdere leerstellige strijd der verschillende godsdienstige gemeenschappen weinig zin meer hebben, zodat de nadruk dan allereerst zal gaan vallen op alles, wat men in leerstelling en in beleving met elkaar gemeen heeft.

Hieruit meen ik te mogen concluderen, dat een deel van het huidige christendom wel verwaarloosd zal worden. De nadruk op mozaïsche leer en overleveringen zal sterk blijven, daar wij deze ook in andere religies, als de Islam, terug vinden, terwijl parallellen daarmee ook in de Aziatische godsdiensten voorkomen. De nadruk zal zeer sterk vallen op de Bergrede en haar inhoud. Deze is niet alleen het voornaamste levensbeschouwelijk deel van het christendom, maar tevens een leer die bijna gelijkvormig in het Boeddhisme voorkomt. Een grotere eenheid van de religieuze groeperingen kan verwacht worden.

Daarnaast geldt, dat, zo men bij de mens de godsdienststrijd en de zelfrechtvaardiging t.o.v. anderen - door het behoren tot een bepaald geloof - neemt, en daarvoor in de plaats de mystieke beleving stelt, enerzijds minder felle gelovigheid ontstaat, terwijl aan de andere kant bij haast allen sprake zal zijn van een behoefte het feitelijke van de mystieke belevingen te begrijpen en via dit begrip de band met God te intensifiëren. Het eindresultaat zal dan een praktische allesomvattende esoterie zijn, die in verschillende kerkelijke milieus ongetwijfeld nog

wel wat verschillend zal geïnterpreteerd worden, maar voor allen toch een gelijke innerlijke bereikingsmogelijkheid inhoudt. Van hieruit is de weg niet lang meer naar het ontstaan van een broederschap, die de plaats van de werkelijke religies gaat innemen. Broederschap in die zin, dat een ieder nog steeds een eigen geloof kent, op zijn eigen wijze Bijbel, Koran etc., duidt, of zelfs de leerstellingen van de verschillende openbaringswerken zelf samenvoegt, maar met de anderen gelijkelijk het mystieke beleven blijft zoeken en binnen dit beleven gezamenlijk met anderen het innerlijk bereiken tracht te vergroten.

Is men eenmaal zo ver gekomen, dan kan men moeilijk nog over kerken spreken. Zelfs het woord "godsdienst" zal dan - al te ver gaande - niet meer gebruikt worden. Ofschoon het einde van deze, nu eerst beginnende, ontwikkelingen natuurlijk in de tijd nog wel wat verwijderd ligt - meerdere honderden jaren, vermoedelijk zelfs 5 - 700 jaren - zo kan toch worden gesteld, dat het huidige besef van godsdienst in steeds sterkere mate over geheel de wereld plaats zal gaan maken voor Godsaanvaarding. In deze Godsaanvaarding zal een Godserkennen van eigen persoonlijkheid op een zuiver persoonlijkheidsbasis de kern vormen van de komende ontwikkelingen, tot zij alles omvatten, wat nu met menselijke religies en menselijk leven samenhangt.

Goedenavond.

INNERLIJKE VREDE

Goedenavond, vrienden.

In dit tweede deel van de avond zal ik met u spreken over:

INNERLIJKE VREDE

Er bestaat een vers, dat ongeveer als volgt zegt:

Ik zie als een wereld, die onder mij ligt, het leven.
Het snelt voorbij en ik word door de wind gedreven.
Toch voel ik steeds mij vrij, omdat ik in mijzelf leef
en in mijzelf denk.

Ik geloof, dat hier een van de belangrijkste aspecten van de innerlijke vrede wordt weergegeven. Wanneer wij in de wereld bestaan, laten wij ons steeds weer beroeren door alles, wat buiten ons ligt. Wij worden voortdurend opgejaagd en voortgedreven door de problemen van onze eigen wereld, zowel als de problemen van onze eigen omgeving. Zolang wij onder druk van dergelijke problemen voortleven, zullen wij geen werkelijke vrede kunnen kennen, want deze waarden liggen buiten ons wezen en zullen voor het merendeel zeker ook buiten onze bevoegdheden en capaciteiten in het leven gelegen zijn. Wij hebben natuurlijk de mogelijkheid wel te doen, alsof wij voor alle problemen buiten onze eigene blind zijn, maar ook dit zal ons geen vrede geven.

Indien wij opzettelijk bepaalde problemen opzij zetten, zullen wij ons schuldig gevoelen. Een mens die zich innerlijk schuldig voelt, straft zichzelf steeds weer. Dit geldt geestelijk zowel als in de stof. Een mens die werkelijk de innerlijke vrede wil kennen en beleven moet wel alle dingen zien en waarnemen, maar een zekere innerlijke afstand daarmee bewaren. Deze afstand kan men nooit nemen t.o.v. de feiten zelf. Men kan immers niet zeggen: "Er zijn vele problemen in de wereld, dus stel ik mij boven de mensheid", want u bent en blijft mens. Men kan ook niet zeggen: "ik weet, dat vele problemen buiten mij in direct verband staan met de bewustwording, waar ik dit besef, zal ik mij van de bewustwording dus verre houden". Op deze wijze kun je niet leven. Het enige, wat blijft is de mogelijkheid om in jezelf de juiste aspecten van alle problemen in het leven zo goed mogelijk te overzien om daaruit te begrijpen, waarmee je persoonlijk beleven werkelijk gebonden is en welke problemen buiten eigen vermogen en verantwoordelijkheid liggen.

Wanneer men van dit standpunt uitgaat, is de volgende stelling de meest juiste: "Ik erken elk probleem, dat rond mij is. Door het te erkennen, zal ik in mijzelf vast leggen, wat de voor mij aanvaardbare oplossing zal zijn. Indien deze oplossing nu buiten mijn onmiddellijk kunnen of vermogen gelegen blijft, zal ik trachten mij van dit probleem voorlopig af te wenden en mij richten op alles, wat ogenblikkelijk voor mij een bereiking mogelijk maakt." Innerlijke vrede kan niet voortkomen uit daadloosheid, maar vergt in de eerste plaats een streven, dat redelijk is en ook volgens eigen denken en gevoelens zin heeft.

Misschien mag ik hier een stukje citeren, dat al betrekkelijk oud is. Het stamt van een vreemde man, Artemus. Hij was een eremiet, leefde rond 1300 n. Chr. en ageerde tégen de kruisvaarders en de gedachtegang, die tot de kruistochten had gevoerd. Enkele fragmenten van zijn beschouwingen en betogen zijn bewaard gebleven. Deze mens nu stelde: "Wanneer ik in mijn stilte weet, dat mensen lijden, zo is de stilte van hun gekreun gevuld. Maar wanneer ik tracht alle lijden, dat ik breken kan, steeds weer te stillen, zo kan de gehele wereld schreeuwen van de pijn ik zal het niet horen. Wanneer ik in mijn God en in mijn eigen wezen al het mogelijke heb gedaan, ben ik vrij van de wereld. Er is geen roep voor mij om naar verre landen te gaan en lijden te brengen. Indien een roep komt om te gaan en het lijden te delgen, zo zal ik haar beantwoorden. Door te zijn, zoals ik voel te moeten en te kunnen zijn, te leven op de plaats die mij gesteld is, vind ik de vrede, die in de strijd of de afzondering zelf nooit te vinden zijn, doch alleen wonen kan in de ziel, wanneer God daarin spreekt." Een opvallend betoog voor een kluisenaar, uit die tijd. Opvallender is nog, dat er geen heiligen bij worden gehaald en hij niet spreekt over Christus of zoiets, maar alleen over zichzelf en God. Hij geeft daarin weer, wat het leven voor hem werkelijk is. Hij helpt iedereen, waar hij helpen kan. Kan hij niet meer helpen, nu ja, dan is alles afgelopen. Basta! Hij stelt zichzelf een grens.

In de esoterie vinden wij steeds weer een soortgelijke begrenzing. Daar leren wij in haast iedere school steeds weer: degenen, die tot een bepaalde trap van inwijding, bewustzijn, bereiking behoren, zullen zich daar bekwamen met de middelen en volgens de methoden, die tot die trap behoren. Zij zullen zich niet mogen wagen op hoger terrein, en zij zullen geen gebruik mogen maken van de methoden en werktuigen der hogere trappen, voor zij hun taak op eigen vlak geheel beëindigd hebben. Het is duidelijk genoeg: men moet zich steeds weer weten te beperken tot zijn ogenblikkelijke taak. Daarin kan men vrede vinden.

Wil men dit in meer praktische zin gaan gebruiken, dan kan allereerst gesteld worden: Men moet niet te veel na gaan denken over de grote raadselen van het leven. Er zijn vele grote raadselen in het leven, die nu niet kunnen worden opgelost, zeker niet, zolang men mens blijft. Een voorbeeld? Kunt u mij zeggen, wat God is? Kunt u mij zeggen, wat ruimte nu eigenlijk werkelijk is? Wat Licht werkelijk is? Men kent er bepaalde aspecten van, maar de kennis is onvolledig. Dat hoeft u niet te hinderen. Het licht van de zon is zeker niet minder warm geweest voor de mensen, die meenden, dat dit licht de uitstraling van de een of andere Godheid was. Het licht was hetzelfde als voor u. Denkt u, dat het veel verschil in uw leven uit kan maken, indien u God alleen maar beleeft, in plaats van Zijn wezen filosofisch en misschien zelfs wetenschappelijk te beschrijven en te definiëren? Wees altijd redelijk voor jezelf en stel jezelf geen onmogelijke eisen op het gebied van begrip en zelfs daden.

Ten tweede hoor ik de mensen steeds maar weer beweren: wij moeten dit of dat doen. Dat "wij moeten doen" slaat maar zelden op iets, wat zij geheel zelfstandig en geheel zelf kunnen volbrengen. En zelfs dan moet de daad binnen eigen bereik en mogelijkheden blijven. Een aantal jaren geleden vond men overal dames, die ijverig wolletjes breiden voor de arme negerkindertjes, want die liepen immers bloot? Dat er in de buurt kindertjes waren, die veel meer behoefte hadden aan een wolletje, kinderen, die hun hulp en werk veel meer nodig hadden, wilden zij niet zien. Natuurlijk begrepen zij wel, wat er gaande was, ook al wilden zij dit niet bewust zien. Vandaar, dat zij zich gekrenkt voelden door de armoede van de mensen, die zij in feite hadden moeten helpen en de armen als "plebs" beschouwden. Onzekerheid en vele ergernissen waren voor hen het gevolg van deze misvattingen.

Ik vrees, dat het ons op ander gebied ongeveer zo zal gaan als in de stof en zelfs wel in de geest. Wij zijn zozeer geneigd over alles, wat dicht bij ons staat, zo maar heen te zien. Wij willen de wereld verbeteren, dat wij toevallig in eigen omgeving heel wat doelmatiger zouden kunnen werken en heel wat meer tot stand zouden kunnen brengen, vergeten wij liever. Het zijn de om-

standigheden rond ons, die ons in dergelijke gevallen toch voortdurend blijven storen. Je zou het nog sterker kunnen zeggen, wat de mensen betreft. Er zijn vele mensen, die hun in gebreke blijven t.o.v. hun naasten trachten te compenseren door fanatiek te streven naar een onbereikbaar doel voor heel de wereld, of heel de mensheid. Vrede, werkelijke vrede, vinden zij op deze wijze nooit. Ware innerlijke vrede vind je pas, wanneer je in het leven beantwoordt aan wat in je leeft. Je moet aan jezelf steeds weer beantwoorden.

Ik citeer: "Ik ben uit Licht geboren en uit het Goddelijk Woord. Ziet, in mij werd gelegd de plicht en tevens ook het recht tot leven. In mij werd vastgelegd alles, wat ik van het Al omvatten kan en al het streven, dat in mij voortbestaat. In mij zijn reeds toen gelegd de grenzen van liefde en haat, van Licht en duister. In mij schuilt de luister van de bereiking, maar ook de pijn van een mislukken, van een gedoemd zijn tot een eigenwaan, die afgrond bestaan wordt, waarin je wenend ondergaat."

Wij zijn werkelijk geboren, vrienden. Niet alleen in de stof, maar ook geestelijk. Wij zeggen niet voor niets, dat God onze Vader is. Of wij God nu in een bepaalde vorm willen definiëren of Hem alleen aanvaarden - wat mij persoonlijk juister lijkt - het feit, dat er tussen hem en ons een relatie bestaat, blijft voortbestaan, zoals het lichaam genetisch wordt bepaald, een eigen reeks van eigenschappen en mogelijkheden bezit met daarnaast begrenzingen, dingen, die niet mogelijk zijn, zo is het ook met de geest gesteld. Wij hebben een bepaalde reeks van dingen, die wij geestelijk kunnen doen. Door ons hierop te werpen met een buiten beschouwing laten van alles, wat voor ons toch onbereikbaar is, zullen wij beantwoorden aan onszelf. Of beter: aan hetgeen God aan mogelijkheden binnen ons heeft gelegd. Zo vinden wij de ware vrede. Zolang wij beantwoorden aan alles, wat God in ons heeft gelegd, voelen wij, dat het leven goed is en kennen wij de voldoening een ogenblik waarlijk bereikt te hebben. Dan kunnen wij vrede hebben met alle dingen in het leven, die voor een ander droevig of zwaar lijkt.

Een ietwat cynische filosoof, een vriend van Catullus, de Romein, heeft eens het volgende neer geschreven:

"Er zijn veel wetten en er is het Goddelijke recht van Caesar. Zo ik beantwoord aan elke wet en Caesars rechten niet schendt, noemt men mij een goed burger van de stad. Maar wat is mij dan nog gebleven? Heel mijn wezen en heel mijn persoonlijk leven is opgegaan in deze rechten en plichten. In de plaats van vreugde ken ik dan nog slechts Caesars bevel. Ikzelf ben dan vergaan. Ik ben als dood achtergebleven in een hel van wetten, waaruit ik mijzelf niet meer los kan maken. Daarom vraag ik u: ben ik niet mens, zo goed als burger van de stad? De wet bestaat voor mij en ik moet haar erkennen. Maar ik wil vrij zijn in deze erkenning en, zo de wet mij niet past, ik zeg u, dat ik liever weg trek naar een ver gewest, dan niet mijzelf te zijn."

Dat laatste is inderdaad gebeurd. Deze man wordt verbannen naar Spanje en heeft het er niet levend afgebracht.

In deze uitbarsting ligt iets, wat voor mij waar en juist is. Wat heb je aan allerhande uiterlijke dingen? Wat heb je er aan, wanneer alle burens je zeggen, dat je toch een keurige mens bent, zo netjes en ongetwijfeld van heel goede stand bent, wanneer deze erkenning het offer van je werkelijke Ik, van je eigen leven vraagt? Wat heb je er aan, wanneer iedereen meent, dat je goed en braaf bent, terwijl je innerlijk leeg blijft? Je moet weten te leven. Dat leven betekent aan jezelf en aan je eigen wezen beantwoorden. Zonder dit is het onmogelijk werkelijk te leven, zonder dit is het onmogelijk ware innerlijke vrede te vinden. Er wordt in de wereld onnoemelijk veel van u gevergd. Indien wij zien, wat uw leven zou moeten zijn, zo blijken er grote stapels wetboeken te bestaan. Daarnaast zijn er reeksen van Goddelijke wetten, kerkelijke wetten, zedenwetten, gewoonten, gebruiken enz. Wanneer u al deze dingen zonder nadenken aanvaardt, wat blijft er dan nog over van uw eigen Ik? U bent niet geschapen om een levende echo van vele wetboeken te zijn. Zolang u zich alleen bezig houdt met wat volgens de mensen noodzakelijk is, wat volgens de mensen hoort en niet hoort, wat verboden is en toegestaan, zult u nooit werkelijke vrede leren kennen.

Werkelijke vrede komt voort uit een beleven van wat je in wezen bent. Jezelf te zijn is eigenlijk eenvoudig. Maar deze eenvoud is bij de meeste mensen teloor gegaan in de organisatie van hun

maatschappij. Een enkele keer vind je deze eenvoud nog wel eens terug in de gedachten van een schrijver of een dichter.

De nachtegaal zingt in de nacht
 en ik drink de purperen
 wijn van tonen,
 die wonen in het duister.
 Uit het gefluister, dat in mij leeft,
 weerklinkt hetzelfde lied.
 Het is mij, of mijn ziel
 zweeft tot aan de sterren.
 Verre stijgt ik, gedragen door
 een simpele vogelmelodie.
 En moet ik op aarde dalen,
 zo herzing ik uit mijzelf weer
 het nachtegalenlied,
 zing ik in duizend talen.

Hoe eenvoudig: een vogel, die zingt. Een ogenblik van boven jezelf en je wereld uitstijgen. Een ogenblik de vrede kennen van eenheid met de wereld, met het Al en met God. Ach, deze dingen zijn eigenlijk allen zo eenvoudig, maar omdat zij juist zo eenvoudig zijn, vallen zij ons zo zwaar.

Misschien zou ik naar een andere soort dichters moeten grijpen, de moderne dichters, om de mens van heden weer te geven:

Mijn ziel is tussen stampende
 machines verscheurd.
 Mijn denken wordt uiteen gereten
 in het veelvoudig weten van anderen.
 Ik wil mij niet veranderen,
 ik wil niet anders zijn.
 Maar de pijn, die mij verscheurt,
 brengt mij de innerlijke dood.
 De roos, waarin ik neerzink, is gal.
 Alsem, die ik drink,
 is mij de enige werkelijkheid.

Als ik zoiets hoor, zou ik onmiddellijk willen vragen? Maar mens, is het dan noodzakelijk je ziel door stampende machines uiteen te laten scheuren? Ben je daar zelf niet bij? Ben je zozeer gevangen in de omstandigheden van je leven, dat je niet eens de moed meer hebt om heen te gaan en rust te zoeken? Innerlijke vrede kan een ieder kennen, ondanks de omstandigheden. Maar natuurlijk moet je je dan ook aan je eigen wezen en mogelijkheden aan weten te passen. Een mens, die zich aanpast, vooral innerlijk en geestelijk, aan de mogelijkheden, die hem worden gegeven, past zich ook aan de Goddelijke krachten aan, die hem bereiken en staat daardoor in de wereld sterk.

Wanneer je bij zo iemand in de buurt komt, is het net, of heel de wereld vrede ademt. Toch kun je niet zeggen, dat zo iemand een buitengewoon vredig mens is. Hij is uiterlijk precies zo als duizenden anderen. Maar rond hem hangt iets onzienlijks. Dit onzienlijke nu, deze vredigheid, die sommige mensen uit het leven weten te puren, is het doel, waarnaar je ook voor jezelf moet leren streven: geen tevredenheid zonder meer, maar vrede. Een weten, dat het leven goed is, een weten, dat het zin heeft, wat je doet en bent. Wanneer je dit geestelijk door weet te voeren, blijkt, dat geheel de wereld op zich niet zo belangrijk meer is. Zeg nu niet op echt menselijke wijze: Maar vrienden, wij zitten dan toch maar in die stof... Dat heeft hier niets mee te maken. Het is, zover dit reikt, onbelangrijk of u wel of niet in de stof verkeert. Het gaat er alleen maar om, wat u in uzelf kunt laten weerklinken.

Ik zou het Ik in deze zin willen vergelijken met een zeer primitief instrument, dat nu nog wel door verschillende stammen wordt gebruikt: De zingende stenen. Dit bestaat uit een 6 of 7-tal stenen, die zó zijn gepolijst en bewerkt, dat zij elk een bepaalde toon geven. Op deze stenen

weet men enkele eenvoudige ritmen te slaan. Maar wanneer de eenvoudige mensen deze klanken horen, zo is het hen, of ergens binnen ook dergelijke stenen zingen. Hierdoor komen zij in een staat van verrukking. De blanke noemt dit vaak een roes, omdat aan de toestand zelf vaak dansende bewegingen vooraf gaan. Maar dit neervallen is een bevrijding, waardoor de eenvoudige mens innerlijk een overzicht van het leven weet te verwerven. Dit overzicht - of schoon geestelijk verworven - wordt mee terug in de stof gebracht. Daarom zeggen de toevaners, dat deze stenen magisch zijn. Wordt door hun klanken innerlijk niet menige ziekte genezen? Wordt er niet vaak een demon door verdreven, of een goede jacht verworven?

Vergelijk dit instrument met uw eigen leven. Ook uw leven is uiteindelijk maar uit enkele elementen opgebouwd. Ook uw leven kent maar enkele varianten. Die waarden zijn voor de meeste mensen: genegenheid, kracht, wat seksualiteit, enig bezit en een innerlijk geloof, waardoor je met jezelf, met wat je bent en bezit, vrede kunt hebben. Veel meer heeft de mens niet nodig. Nu zouden, evenals op het instrument, deze waarden in de mens afwisselend en in een bepaald ritme moeten weerklinken. Je kunt niet zeggen: Ik ga nu uit van een deel van mijn wezen, van één enkele klank, want dan ontbreekt de mogelijkheid, tot een in varianten van klank aan de gebondenheid van je stoffelijk wezen, te ontvluchten en uit de afwisseling der gebeurtenissen een kracht te maken, die je uit je beperkingen tot in de werkelijkheid voert. Noem deze bereiking desnoods het bereiken van eenheid met het superego. Indien u werkelijke innerlijke vrede begeert, zult u zich ook een zekere virtuositeit eigen moeten maken en uw menselijke belangen voortdurend samen laten klinken. Men dient zijn aandacht voortdurend op verschillende aspecten van eigen wezen te richten, echter op een zodanige wijze, dat het gehele beleven u steeds weer een ogenblik het gevoel geeft, vrij te zijn.

Degenen, die dit hebben doorgemaakt, weten, dat tijdens dit beleven van vrijheid er een soort kracht in je komt, of ontstaat. U ziet, dat de oplossing eigenlijk weer heel eenvoudig is. Weet in je stoffelijk leven als mens een ritme van belevingen te vinden, waarin de geest geheel mee kan spreken, zonder dat je daarom ook maar iets van de stoffelijke mogelijkheden verwaarloost. Wie zó leeft, kent de werkelijke vrede.

"Ik ben naar de hemel gereisd. Ik heb er mijn God niet gezien, maar ik heb de hemelse vreugde geproefd en dit is al, wat het Ik behoeft om geheel tevreden te zijn. Ik ben door de wereld gegaan en heb daar God noch duivel gezien. Ik geloof wel, dat zij bestaan, maar zolang ik de vrede in mijzelf ken en dien, zolang ik het geluk ken, dat mij werd beloofd, deert mij de wereld niet. Hoe mijn leven is, waarheen mijn leven gaat, wat het mij gaven brengt en wat ik achterlaat, het deert mij alles niet, zolang in het Ik nog iets van hemelvreugde leeft, zolang op elke vraag iets in mij antwoord geeft en zegt: het is goed geweest vandaag...."

Dit is een vrije variant op het origineel, maar geeft voor mij innerlijke vrede aardig weer. Opvallend is de aanvaarding, die uit dit werkje spreekt:

"Al heeft men God niet gezien, het deert niet ". Je moet de dingen aanvaarden, zoals zij zijn. Pogingen om aan deze aanvaarding van het leven uiting te geven, hebben gevoerd tot gebeden, die de incantatievorm benaderen en een duidelijke mystiek ademen. Deze gebeden hebben een bepaalde eenvoud, die je beroert en innerlijk iets meer geeft dan alleen contact met het Hogere. Je verkrijgt hieruit een gevoel van innerlijke rijkdom.

Wanneer wij, vrienden, de innerlijke vrede zoeken, zo zoeken wij in feite tevens een harmonie met de kosmos. Nu kunnen wij deze harmonie vanuit onszelf nooit vinden, daar in ons niet voldoende geuite waarden bestaan om met alle dingen in algehele harmonie te kunnen leven. Wij kunnen dit alleen in bepaalde aspecten van het leven vinden. Hierbij gaan wij uit van een harmonie, die eeuwig is en alomvattend, de Goddelijke harmonie, die in het scheppend vermogen geborgen is. Hiermee kunnen wij ons nu wel één gevoelen en zo komen tot een vrede, die inderdaad een harmonie met alle dingen tot stand brengt. Hieruit komt een soort blijheid voort, die lang na blijft werken, waarmee je het leven kunt aanvaarden. Bovendien komt men zo tot een eenheid met het Goddelijke, die zekere macht geeft. Want indien men harmonisch is met alle dingen, kan niets meer u schaden en zullen zelfs de elementen u sparen. Wanneer er een ogenblik komt, waarin alles, wat u waardevol lijkt, ten onder schijnt te gaan, vlucht niet. Zoek eenheid met God, zoek harmonie en tracht de innerlijke vrede te vinden. Wat gebeuren moet, kan men niet verhinderen, wanneer het voor ons niet goed is, zal God het verhinderen, indien

wij op Hem betrouwen. Deze aanvaarding brengt een zekerheid, geeft wonderlijke resultaten, maar bovenal innerlijke vrede, die door niets verstoord kan worden, omdat je weet: wat geschiedt, is juist. Dit is te dragen, dit is goed.

Goedenavond.